

Başka Kişileri ve Onların Yaşam-İfadelerini Anlama¹

The Understanding of Other Persons and Their Life-Expressions

W. Dilthey

Anlama ve yorumlama tin bilimlerinde² kullanılan yöntemlerdir. Bütün fonksiyonlar onlar aracılığıyla birleştirilirler. Onlar tin bilimlerinin bütün hakikatlerini içerirler. Anlama her aşamada bir dünyayı açığa vurur. Başka kişileri ve onların yaşam ifadelerini³ anlama, kendi deneyimiz ve onu anlamamız, ve deneyim ve anlamanın sürekli etkileşimi üzerine inşa edilmiştir. Ama burada ne mantıksal yapı ne de psikolojik analiz ile ilgileniriz, fakat daha çok epistemolojik bir bakış açısından yapılan analizle ilgileniriz. Amacımız tarihsel bilgi için başka kişileri anlamanın değerini belirlemektir.

1- *Yaşam ifadeleri* : Verilmiş olan yaşam ifadeleri olarak ifade ettiğimiz şeydir. Onlar bir tinin ifadeleri olarak duyular dünyasında görünür ve böylece tinsel olayların bilgisini olanaklı kılarlar. "Yaşam ifadeleri"yle, yalnızca, özellikle bir şeyi ifade eden ya da bir anlamı olan ifadeleri değil; daha kesin bir deyişle, böyle bir şeye niyet etmeksizin tinsel yaşamı kavranabilir kılan şeyleri anlıyorum.

Anlamanın türü ve onun sonucu, yönelmiş olduğu yaşam ifadeleri sınıfına göre değişir.

Yaşam ifadelerinin ilk sınıfı kavramları, yargıları, genişçe fikirleri içerir. Bilginin oluşturuğu öğeleri olarak onlar, düşünce örüntüsünde⁴ göründükleri tarzdan tamamen bağımsız mantıksal formların benzerliği nedeniyle, ortak bir temel karaktere sahip oldukları deneyimden çıkarılmıştır. Bir yargı, bir düşünce içeriğinin geçerliliğini zaman, yer ya da onun meydana geldiği kaynağı hesaba katmadan ileri sürer. Özdeşlik kavramının anlamı tam olarak orada yatar. Bir yargı onu anlayan kişi kadar onu yapan (yargıda bulunan, çev.) kişi için de aynıdır; o, adeta, bir kişiden diğerine değişmeden geçer. Anlama mantıksal olarak herhangi bir tam düşünce örüntüsüne yöneldiği zaman bu temel özelliğe sahip olur, bu aynı özdeşliği, bağlamı hesaba katmaksızın koruyan saf düşünce

¹ Bu deneme orijinal olarak Dilthey'in *Gesammelte Schriften*'inin VII. cildinde basıldı ve burada B. G. Teubner Verlagsgesellschaft, Stuttgart'ın nazik izniyle yeniden çevriliş basıldı. Bu çeviri, Patrick Gardiner'in *Theories of History* (Free, New York 1959) kitabın n 213-225 sayfaları arasındaki İngilizce çeviriden yapılmıştır (çevirenin notu).

² Geisteswissenschaften.

³ Geistigen lebeausserungen.

⁴ Denkkusammenhang.

içeriğiyle⁵ ilgilidir ve bu yüzden anlama burada herhangi bir yaşam ifadesiyle ilgili olduğundan daha tamdır. Fakat aynı zamanda onu anlayan kişiye ardalarıyla ilişkileri hakkında, ne de ruhsal yaşamın zenginliği hakkında, bir şey söylemez. Yargıların temel karakteri, denilebilir ki, ortaya çıktıkları bireysel yaşama geri dönmek değildir, bu şekilde onlardan hareketle tinsel yapıya nüfuz etmek elverişli olmaz.

Eylemler yaşam ifadelerinin bir başka sınıfını meydana getirirler. Bir eylem bir iletişim kurma niyetiyle başlamaz; fakat malumat eylemin amacıyla ilişkisinden elde edilir. Eylemler, sistematik olarak ifade ettikleri tinsel durumlarla ilişkili içindedir ve bu, tinsel durumlarla ilgili olarak, sıkça doğru varsayımlarda bulunmaya izin verir. Fakat koşullara bağlı olarak belirlenmiş tinsel yaşamın durumunu, içinde bu koşulların temellendiği bütün yaşam yapısından ayırmak çok önemlidir. Belirli bir uyarıcı şey çeşitli olanaklar arasından edimle belirlenir. Bununla birlikte onları araştırabiliriz, edimler sadece varlığımızın bir kısmını ifade eder. İçimizde yatan olanaklılıklar edimle yıkılırlar; eylem yaşam yapısının ardalanından ayrılır. Ve koşulları, amaçları, ifadeleri ve yaşam yapılarını birbirine bağlayabilen bir açıklama olmaksızın, onların ortaya çıkmasının olanaklı olduğu içsel yaşamın bütünsel bir anlaşılması mümkün değildir.

Bu, eşzamanlı deneyim ifadesi⁶ olarak adlandırabildiğimiz şeyden nasıl farklıdır? Yaşantı ifadelerinin geldiği yaşam ve onu kavrayan anlama arasında özel bir ilişki vardır. Bu içebakışla kavranabilir olmaktan çok tinsel yaşamı içerir. Bu tinsel yaşamı bilinçliliğin aydınlatamadığı derinliklerden dışarıya çıkarır. Bununla birlikte bu, aralarındaki ilişkinin ve onlarla ifade edilen tinsel yaşamın sadece çok genel bir yolla anlama aracılığıyla belirlendiği deneyim ifadelerinin doğasında yatar. Onlar doğru ve yanlış olarak yargılanamazlar, fakat sadece sahici ve uydurma olarak yargılanabilirler; çünkü riyakarlık, yanılsamalar, hatta yalanlar ifade ile dile getirilmiş tinsel olaylar arasındaki ilişkiyi sahteleştirir.

Bir ifadenin tin bilimleri için sahip olabileceği en büyük anlam, bu noktada kendisini gösteren bir ayrıma bağlı olmasıdır. Gündelik yaşamda onun kaynağına sahip olan her şey anın ilgileri tarafından biçimlendirilmiştir; onun birçok anlamı zamandan zamana değişir. Aslında, kendi konumumuzda olan değişiklikler gibi, aldatıcı olabilen ve anlamı değişen her ifadenin pratik ilgilerle uyuşmasında tatsız bir şey vardır. Fakat büyük sanat çalışmalarında tinsel bir olay yaratıcısından kurtarıldığında biz onda yanılsama ve aldatmadan daha fazla bir şeyin olmadığı bir alana gireriz. Onu yaratana (ki onu daha sonra ayrıntılarıyla tartışacağız) belirleyen koşullar yüzünden, doğrusu onu yaratana yabancı öğeleri yansıtabilen büyük sanat eseri olmayacaktır: aslında onun varoluşu tamamıyla yaratıcısından bağımsızdır.

Aslında kendisi değişmez, sürekli kalır ve bu yüzden eğer bireşimli olarak anlaşılırsa doğru bir şekilde varolmaya uygundur. Bu yüzden eylem ve bilgi arasındaki alanda yaşamın gözlemin, yansımının ve tasarlanmanın nüfuz etmeye yetenezsiz derinlikleri meydana getirdiği bir döngü doğar.

2- *Anlamanın basit formları* : Anlama öncelikle pratik yaşamın taleplerine yanıt olarak gelişir. İnsanlar birbirleriyle ilişki içinde konumlanırlar ve birbirlerini karşılıklı olarak anlamış olmalıdırlar; herbiri diğerinin ne istediğini bilmelidir. Anlamanın ilk formları harfler gibidir, ki onların birliği daha yüksek formları olanaklı kılar. İlk form-

⁵ Denkinhalt.

⁶ Erlebnisausdruck.

dan tek bir yaşam ifadesinin anlamını anlıyorum. Mantıksal olarak bu, ifadeler ve onların ifade ettikleri arasındaki düzenli ilişkiler tarafından önerilen analogiyle akıl yürütmenin sonucu olarak sunulur. Aslında verilen sınıfların herhangi birisinde tek bir yaşama ifadesi böyle sunulabilir. Sözcükleri ve sonra cümleleri birer birer biçimlendirerek düzenleyen bir yazın dizisi bir bildirim dile getirilmesidir. Yüze ait bir ifade bizim için sevinç ya da üzüntü vericidir. Bir nesneyi kaldırma, bir çekiçle vurma ya da bir testereyle ağaç kesme gibi cluştırulan yapısal olarak anlamlı eylemlerin dışında kalan temel eylemler, bazı amaçların sunumunu bizim için bilinir kılar. Fakat ilk anlama, olabildiği ölçüde, bir bütün olarak yaşam örtüntülerine dönmemeyi içerir, ne de bizi onların kaynağına sahip olan bu amaçların içinde bulunduğu herhangi bir akıl yürütme işleminden haberdar eder.

İlk anlama sürecine dayanan temel ilişki ifadenin ifade edilmeyle ilişkisidir.⁷ İlk anlama, etkiyi gözledikten sonra bir nedeni koyutlamakla üretilmez. Ne de onu, daha dikkatli bir formülasyonla etkiyi olanaklı kılan yaşam yapısının belirli bir kısmına tepki vermeye götüren bir süreç olarak hesaba katabiliriz. Bu ilişki elbette gerçekteki duruma içkindir, ve bu yüzden ayartma daima öncekini sonrakiyle ilişkiye sokar. Burada, anlamın bütün biçimlerinde sunulmuş olan yaşam ifadeleri ve tinsel gerçeklik arasındaki ilişkiler, onların en ilk biçimlerinde bulunur; ve bu, yine de, tinsel yaşamın, duyuşal ifadelerin tahakkümü olmaksızın, kendini ifade etme eğilimi gösterdiği bir ilişki sayesinde olur.

Bu ikisinin, yani bakış ve şiddetin, kalan ayrımın yerine bir birliği biçimlediği yol, ifade ve tinsel gerçeklik arasındaki bu temel ilişkiden kaynaklanır. Fakat şimdi bu kendini anlamının ilk biçimlerinin temel doğasından söz etme zamanıdır.

3- *Nesnel Tin ve İlk Anlama* : Başka bir yerde tin bilimlerinde bilginin olanağı için nesnel tinin⁸ anlamını göstermiştik. Nesnel tinle duyular dünyasında nesnelleşen bireylerle ortak özellikleri olan çeşitli biçimleri anlıyorum. Bu nesnel tinde geçmiş daima bize verilir.⁹ Onun ilgi alanı, yaşama yollarından ve sosyal ilişkinin biçimlerinden toplum tarafından geliştirilen hedeflerin karmaşıklığına, gelenek, devlet, din, sanat, bilim ve felsefeye varır. Hatta yaratıcının/dahinin çalışmaları bile, fikirlerdeki, içsel yaşamdaki ve belirli bir çağ ve çevredeki ortak birikimi sunar. Erken çocukluktan beri bu nesnel tin dünyasından beslenmeyi kabul ederiz, ve burası başka insanları ve onların ifadelerini anladığımız ortamdır da: çünkü, tinin nesnelleştiği her şey hem kendisinden hem de başka insanlardan ortak bir şeyi içerir. Her üç kenarlı şekil, sandalyelerin düzenlendiği her oda bizim için çocukluktan beri anlaşılabilirler; çünkü amaçlar, kurallar ve değer yargılarıyla ilgili olarak ortak uyum her şekli ve her odayı uygun yerlere ayırmıştır. Çocuk, ailesinin başka üyelerinin kuralları ve geleneklerine göre gelişir ve şekillenir; annesinin öğrettikleri aile yaşamı bağlamında özümser. Onun toplum hayatına girişi, açıkçası, konuşmayı öğrenmesinden daha öncesine gitmektedir; ifadeleri ve bakışları, hareketleri ve ağlamayı, sözcükleri ve cümleleri anlamayı öğrenir, çünkü onlar birleşik bir tarzda sunulurlar, çünkü onlar düzenli olarak aynı şeyi ifade etmek için kullanılırlar. Böylece bireyin kendisi nesnel tin dünyasında yönünü bulur. Anlamının işleyişi için önemli bir sonuç buradan izlenebilir. Yaşam ifadesi, genel bir kural, yalıtılmış bir etken

⁷ .... ist das des Lebenszusammenhang Ausdrucks zu dem was in ihm ausgedrückt ist.

⁸ Objektive Geist.

⁹ In diesem objektiven Geist ist die Vergangenheit dauernde beständige Gegenwart für uns.

olarak birey tarafından kavranamaz, fakat olabildiği ölçüde, ortak bir ardalanın ve başka birinin içsel dünyasının bir tanınmasını/onayını içerir. Ortak bir ardalanda bu bireysel ifadeyi düzenlemek, nesnel tinin kendisini düzenlemesine karşın, daha kolaydır. Bu, birçok homojen bileşimi (örüntüyü), yani yasa ve din ve bunların karışımından oluşan düzenli yapıları içerir. Böylece belli bir yaşam yoluna uyması en yüksek derecede olanaklı olanı taahhüt altına almayı amaçlayan kararları uygulamaya koymak için, bir usuller, yasalar ve düzenlemeler sistemiyle bağlantılı olan şeylerin yasa kitaplarında belirlenmesi zorunludur. İçteki böyle bir yapı birçok tipik düzenlemeyle varolur. Değişik bireysel yaşam ifadeleri, ki onların kendileri anlama üzerine etki ederler, belirli bir deneyim kategorisine ait olarak anlaşılabilirler; bu yüzden bu ortak deneyim içerisinde varolan yaşam ifadeleri ve tinsel olaylar arasındaki ilişki, hem ifade edilmiş tinsel olayın yerine getirilmesini ve hem de onun ortak bir deneyime dahil edilmesini sağlar. Bir cümle, ortak anlamlar, tonlamalar ve sentakslarla ilgili olarak bir konuşma topluluğuna uyduğu için anlaşılabilir. Herhangi bir verili toplumda bu, değişik sözcüklerle yapılan davranış kurallarıyla ya da fiziksel jestlerle kurulmuştur -yalnız anlamın farklı nüanslarını ifade etme yeteneğiyle değil, böyle yapıldığını anlamış olma yeteneğiyle de.

Farklı ülkelerde, usta/zanaatkar, sırayla, bazı hedeflere varmak için, niteliksel yöntemler ve aletler geliştirebilir. Hedefler, adeta, yöntemlerle ortaya çıkarılmıştır. Bütün durumlarda bu, onu belirlemiş olmanın ötesindeki yaşam ifadesi ve tinsel gerçeklik arasındaki ilişkinin ortak bir deneyimle birleşmesi yoluyla olur. Ve böylece, niçin değişik bireysel yaşam ifadelerinin anlama eyleminde sunulduğu ve niçin, herhangi bir bilinçli birleşik eyleme olmaksızın, sürecin her iki yönünün, anlamanın birliğiyle birleşmiş olduğu açık olur. Eğer ilk anlamanın mantıksal bir resmini betimlemeyi denersek, daha sonra, içinde ifadenin ve ifade etmenin bir birliğinin olduğu ortak deneyimin herhangi bir tek durumda bu bağlantıyı göstereceği verilmiş olur. Bu ortak deneyim ortamından geçerek tinsel gerçekliğin ifadesi olan yaşam ifadesi dile getirilecektir. Bu, öznenin açık bir kesinlik derecesiyle ortak deneyimde içerilen durumlar dizisini sınırlandırmayı ifade ettiği sonucunun çıktığı, analogjiyle akıl yürütmenin bir örneğidir.

Bu, kendini anlamanın ilk ve daha karmaşık formları arasındaki farkı izlediğinden, kısaca, pragmatik ve tarihsel açıklama arasında henüz oluşturulmuş ayrımı temellendiren anlamanın ilk ve daha yüksek biçimleri arasındaki ayrımla ilgili teorinin ana hatlarını çizmektedir.

4- Anlamanın Daha Yüksek Formları : İlk anlamadan anlamanın daha yüksek formlarına geçiş, şimdiden, ilk formlarda kendisini kurmuştur. Böylece, verili bir yaşam ifadesi ve onu bireysel anlama teşebbüsü arasındaki ayrım, genellikle belirsizlikleri doğurur. Burada biz onların bazılarıyla meşgul olmayı deneyeceğiz. Daha yüksek formlara ilk geçiş, anlama, yaşam ifadeleri ve onlar aracılığıyla ifade edilen tinsel gerçekliğin normal organizasyonundan doğarak gerçekleşir. Çünkü anlamanın bir sonucu olarak, benzer görünen şeyle zıtlık ya da içsel bir güçlük bireyi bir yoklama yapmaya yöneltir. O, ifadeler ve savunulmayan tinsel olaylar arasındaki normal ilişkilerin olduğu başka durumları anımsar. Böyle güçlükler orada içsel ifadelerimize, ya kayıtsız bir dış görünüm sunduğumuz ya da sessiz kaldığımız zaman yanlış yorumlanabilen fikir ve ilgilerimize izin verdiğimiz durumlarda olur. Buradaki, sadece, bir yaşam ifadesinin bulunmamasını yanlış yorumlamış gözlemcinin durumudur. Fakat birçok durumda kasti olarak karar verme olanağıyla hesaplaşmalıyız. Bakışlar, ifadeler ve sözcükler hepsi içsel yaşama karşıdır. Bu yüzden, değişik yollarla, oyuna başka yaşam ifadelerini katmak ya da

bütün yaşam yapısına geri dönmek, sırayla endişelerimizi onaylamak ya da reddetmek için uğraşmalıyız.

Tek tek kişilerin karakterleri ve yetenekleri hakkındaki yargılar için bağımsız istemler pratik yaşam ilişkilerinden gelir. Sürekli olarak bireysel ifadeler, bakışlar, istekli eylemler ve bunların kombinasyonlarının değerlendirilmesiyle hesaplaşmalıyız. Bunlara bir analogi işlemiyle ulaşılır, fakat anlama bizi daha uzağa götürür. Alış veriş ve profesyonel yaşam, ticaret, sosyal yaşam ve aile ilgileri, ileride onlara nasıl güveneceğimizi belirlemek için etrafımızdaki insanların içsel yaşamına bakmayı hedeflemeyi denemek için bize yol gösterir. Burada ifade ve ifade edilmiş olma arasındaki ilişki, başka kişilerin yaşam ifadelerinin değişikliği ve onların temelleri olan içsel yapı arasındaki şeyle bağlantılıdır. Bunlar bizi, kazanılmış değişen tavırları hesaba katmaya da götürür. Burada, gene, tinsel yaşamın ve onun çevresiyle ilişkisinin bilgisini varsayan, bireysel yaşam ifadelerinden tüm yaşam örüntülerine, tümevarımsal bir sonuç bizim önümüzde durur. Sonuç sadece hakikate bir yaklaşıma olabilir, çünkü yaşam ifadesi dizileri sınırlanmıştır ve onun temel yapısı ifade edilmemiştir. Bir kez, bütün özelliği bu tümevarım işleminde anlaşılmış olan bireyin gelecek davranışı üzerine herhangi bir sonuç çıkarma, sadece bir beklenti ya da olasılık olarak doğrudur. Zorunlu olarak, yeni koşullarda, bir özelliğin hatalı olabilen anlamından tahmini bir davranışa ilerlemek, söylediğimiz gibi, bir umuda neden olur, fakat bir kesinliğe değil.

Fakat, anlamanın daha yüksek formlarının hiçbirisi neden ve sonuç arasındaki temel ilişkide kaynağını bulamaz.¹⁰ Böyle bir varsayımın ilk formların durumu için nasıl savunulamayacağı görülebilir -fakat bu, kaynaklarını ifade ve ifade edilmiş olma arasındaki ayırmda bulan, daha yüksek formların önemli bir grubu için de doğrudur. Entelektüel bir yaşantıyı anlama, birçok durumda, sadece arka arkaya ortaya çıkarak, içinde bir bütünlüğe inşa edilen çalışmanın bireysel parçalarının bulunduğu bu yağışı doğru yönelmiştir. Aslında, tinsel dünya bilgimiz için olanaklı en iyi sonuçları kabul etmeyi istiyorsak, tüm özerkliği içinde, bu bilgi biçiminde ısrar etmemiz çok önemlidir. Bir tiyatro oyunu sahnelenir. Edebiyattan hoşlanmayan seyirci, yalnızca, eserin oluşumunu düşünmeksizin sahnelenmeyle kayba uğrayan birisi değil; nasıl mutlu olacağını görerek kendinden geçmesine izin veren kültürlü biridir de. Onun anlaması, bu nedenle, planın yapısı, nitelendirmeler ve *denouementa* (oyun sonlarına) götüren olayların etkileşimine doğru yönelmiştir. Öyleyse, sadece, yaşamın bu sunumunun asıl gerçekliği hoşla gider; o halde, sadece, bütün anlama ve inanma¹¹ süreci, yazarın arzuladığı gibi olur. Ve sadece entelektüel yaratılarda elde edilen ilişkiler ifade ve onunla ifade edilen tinsel yaşam arasındaki ilişkilere. Seyirci, aslında, şairin tininde kendi bilinçliliği olarak üretilen gerçekliğin bir parçasını aldığı söyler ve sanatsal niyetle, bununla neden ve sonuç arasındaki ilişkiyle belirlenen anlama türüne geri dönmeyi ifade eden bu yaşam ifadesi ilişkisiyle düzenlenen, anlama türünü oluşturur.

Eğer, anlamanın daha yüksek formlarını birlikte gruplarsak, aslında, bir tümevarım işlemiyle kavranabilir bir yapısal bütünlüğe verili bir ifadeler dizisini biraraya getirdiklerinde bulunan benzerlikleri bulacağız. Dışarıdan içeriye doğru gelişmeyi belirleyen bu temel ilişki, ya dile getirilen ifadenin ilk örneğinde ya da ağırlıklı olarak neden ve sonuçta bulunur. Bu işlem, yeniden kurmanın mevcut öğelerini oluşturan ilk anlamaya

¹⁰ .... des Erwirken zum Wirkenden.

¹¹ Nacherleben.

dayanır. Fakat bu, ilk anlamayı bir bakımdan daha yüksek anlamının doğasından ayrılmayı açık hale getirir.

Anlama, daima, kendi nesnesi olarak bireysel bir şeye sahiptir ve daha yüksek biçimlerinde bir eser ya da bir yaşamda verilen tümevarımsal ölüntüden¹² bir kişi ya da eserin yaşam ölüntülerine yükselir. Fakat yaşamış deneyim¹³ ve kendini anlama analizimiz, tin dünyasında bireyin bir mutlak değer nesnesi olduğunu ve aslında sadece varolan bu tür bir nesne olduğunu gösterir. Aslında, onunla sadece genel insan doğasının bir örneği olarak değil, bireysel bir bütün olarak kendimiz ilgileniriz. Bize insanlarla ilgilenmek için (yaşamımızın iyi bir parçası için) güç veren pratik ilgiden başka, bu ilgi, onurlu ya da kötü, aptal ya da kaba yolla meşgul olduğumuz ilgidir. Bizi çeken bireysel sır, kendi hatırı için, hep yeni ve daha esaslı teşebbüslerle onu anlayarak ve bireyi ve genelde insanlığı ve onun yaratımlarını bizim için açığa vurmaya böylece olanaklı kılar. Buradaki şey, tin bilimleri için en karakteristik anlama başarısıdır. Nesnel tin ve onu yorumlayan bireyin gücü, birlikte tin dünyasını belirlerler. Tarih bu ikisini anlamaya dayanır.

Biz bireyleri birbirleriyle ilişkileri sayesinde anlarız, bu onlarla olan ortak özellikler nedeniyle olur. Bu süreç, genel insan doğası ve tinsel varoluşun çeşitli biçimleriyle dalbudak olan bireysel süreç arasındaki bağlantıyı önvarsayar. Anlamada, kendimizdeki bireyselleşme süreciyle¹⁴ yaşama görevini başarırız. Görevi yerine getirmek için malzeme, tümevarımla biraraya getirildiği kadarıyla, deneysel veriden elde edilir.¹⁵ Herbir veri bireyseldir ve anlamamanın işleyişindeki gibi elde edilir. Herbiri belirli bireyselliğin olanağını anlaşılır kılan anlamlı bir ögeyi¹⁶ içerir. Fakat sürecin önvarsayımları, bireye nüfuz ettikleri ve bireyi başkalarıyla karşılaştırdıkları kadarıyla hep daha karmaşık biçimleri elde eder ve böylece anlama işi tinin derinliklerine doğru ilerler. Tam olarak, nesnel tin, kategorilerle organize edilmiş düzeni içerir; böylece insanlık, düzenlilik ve genel olarak insanlık yapısından anlamamanın bireyleri kavradığı kategorilere doğru giden bir sistem içinde düzenlenmiştir. Eğer bir kimse bireylerin niteliksel olarak değil fakat belirli ögelere özel vurguyla ayrıldığı kabulüyle başlarsa (bununla birlikte bu psikolojik olarak ifade edilmiş olabilir), o zaman bu vurguda içsel bireyselleşme ilkesi yatar. Ve eğer, anlama ediminde herbir ilkeyi, yani tinsel yaşamın ve onun çevresel koşulunun değişimi olan dışsal bireyselleşme ilkesini, ve değişik yapı ögelerine özel vurgu olan içsel bireyselleşme ilkesini, eşzamanlı olarak, süreç içinde kurmak mümkün olursa, böylece insanın edebi ve poetik çalışmalarının anlamı, yasanın büyük sırrına patika olacaktır. Ve aslında durum budur. Bunu gerçekleştirmek için mantıksal formülde belirlemeye uygun olmamayı içeren ilgiyi anlamın bu ögelerine çekmeliyiz.

5- *Tasarımlama, Yeniden Üretim, Yeniden Yaşama*¹⁷: Aslında, nesnesi daha yüksek anlamaya uyan konum, verilmişlikteki yaşama ölüntüsünü keşfetme göreviyle belirlenmişti. Bu, sadece yaşama ölüntüsünün şimdiden öznenin deneyiminde varolan ve varolan, ve bütün kalıtımsal olanaklarıyla elde edilebilir olan sayısız yollardan yaşadığı yaşama ölüntüsü sayesinde mümkündür. Anlama ölüntüsünün bir kısmını oluşturan bu durumu bir çalışma ya da kişinin kendini aydınlatması olarak adlandıracağız. Bir şiirin

¹² induktive Zusammennahmen.

¹³ Erleben.

¹⁴ durchleben.

¹⁵ die einzelnen Gegebenheiten, wie sie die Induktion zusammen fasst.

¹⁶ ein Moment.

¹⁷ Hineinversetzen, Nachbilden, Nacherleben.

her yönü, kaynaklandığı yaşanmış deneyimin içsel yapısı sayesinde hayata¹⁸ geri döner. Ruh, daha önceden, acı duyma ve sevmeye, arzulama ve başarma gibi benzer durumlarla alışılmış patikalarda yalnız seyahat eder. Sayısız patikalar geçmişe ve geleceğin sayısız rüyalarına açılır. Okuduğumuz sözcüklerden sayısız düşünme çizgileri çıkar. Gerçek şu ki, şiir uygun bir ruh halini çağıran şairin sözcüklerinin yardım ettiği dışsal bir durumu sergiler. Burada, şimdiden, şair ve sanatçının bilinçliliğinde yatandan daha fazlasını içeren deneyim ifadelerinin kendisine uyduğu benzer bir ilişki savunulur, ve bu yüzden seyircide olandan daha fazlasını anımsatır.

Anlama sorunu, burada olduğu gibi, bir kişinin tinsel yapıyı elde etmenin bütünlüğünü sürece soktuğu böyle bir yolla sunulduğunda, bu süreç vermiş bir yaşam ifadeleri örüntüsüne geçiş olarak adlandırılır. Tinsel yaşamın bütünlüğünün bulunduğu en yüksek biçim anlamada yani yeniden üretimde ya da yeniden yaşamada bu yansıtma ya da yer değiştirmenin temeli üzerine yükselir. Anlama olayların oluş yönünü tersine çeviren bir işlemdir. Fakat bütün empati¹⁹, olaylar düzeninin kendisini izleyen anlamının olanağına, onun, ilerleyen hayat akışı gibi ilerlemesine bağlıdır. Bu şekilde, kendini yansıtma süreci genişler. Yeniden yaşama, asıl olayları aynı yönde yaratmaktadır²⁰. Böylece, biz, tarihsel işleyişle, uzak bir ülkedeki bir olayla ya da bize yakın birisinin ruhunda olan bir şeyle bağ kurabiliriz. Yeniden yaşama, olay, bir şair, sanatçı ya da tarihçinin bilincinde geçtiği zaman ve bizden önce onların çalışmalarında sabit ve devamlı olarak bulunduğu zaman tamdır.

Lirik bir şiir, satırlarının uyumuyla, verilmiş bir deneyim örüntüsünü hayata geçirerek bizim için olanaklı kılar; şaire ilham veren birini değil fakat kaynağı şairin kendi deneyimi olan ideal bir kişinin ağzına konan biri aracılığıyla. Bir oyundaki sahnelerin uyumu, varolan kişilerin hayatlarının kesitlerini yeniden yaşamasını olanaklı kılar. Tarihsel süreci izleyen romancılar ya da tarihçilerin açıklamaları, bizde yeniden yaşama sürecine neden olurlar. Yeniden yaşamının zaferi bir deneyimin parçalarının, bizden önce tamamlanmış bir bütüne sahip olduğumuzu düşünmemizle, tamamlanmasındadır.

Fakat yeniden yaşama neyi içerir? Süreç, sadece, etkileri içinde bizi içerir; psikolojik açıklama teşebbüsünde değil. Biz, aslında, aralarındaki bağlantı duygudaşlıkla artan yeniden yaşama gücünden dolayı açık olduğu için, duygudaşlık (sympathy)²¹ ya da empatiyle yeniden yaşamının ilişkileri üzerine ayrıntıya girmeyeceğiz. Öncelikli olarak, 'tin dünyasına yaklaşımımızla, bu yeniden yaşamının anlamlı katkılarıyla ilgileneceğiz. Bu, iki etkene dayanır: Bir çevrenin ya da dışsal bir durumun her canlı kılınması, bizdeki bir yeniden yaşama işlemi teşvik eder; fantazi, kendi yaşam örüntülerinde içerilen ve böylece bizim başka kişilerin tinsel yaşamını yeniden üretmemize izin veren güçler, hisler ve emellerin vurgusunu güçlendirir ya da zayıf kılar. Perde yükselir. Richard görünür ve aktif bir imgelem sözcüklerini, ifadelerini ve el-kol hareketlerini takiben, gerçek dünyanın olanaklarının oldukça ötesinde yatan bir deneyimi yeniden yaşar. *As You Like It* 'deki fantastik orman bizi herhangi bir denetimsizlik türünü yaşadığımız bir tin çerçevesine koyar.

¹⁸ in Leben zurückverwandelt.

¹⁹ Mitleben (Birlikte yaşama).

²⁰ Nacherleben ist das Schaffen in der Linie des Geschehens.

²¹ Einfühlung.

Bu yeniden yaşamada, tarihçiyeye ve şaire teşekkürü borç bildiğimiz ruhsal kazançların önemli bir kısmı bulunur. Yaşamın akışı, içinde yatan olanakların etkisini azaltmakla, her insan üzerine belirli bir etkiyi kullanır. Onun varolan özelliği daha sonraki gelişmesini belirler. Kısacası, hayattaki durumunu incelemekle ya da elde ettiği yaşama örneğinin biçimini yorumlamakla ilgilenip ilgilenmemekle, yaşam üzerine yeni bakış olanaklarını ya da kişisel özelliğinin daha sonraki içsel gelişimini bulup bulmamakla sınırlanmıştır. Fakat, anlama, gündelik yaşamda sunulmayan bütün bir yeni olanaklar alanını ona açar. Sahip olunan dinsel deneyim olanağı bugün birçok insan için olduğu gibi benim için de sınırlanmıştır. Fakat Luther'in mektupları ve yazılarından, çağdaşlarının görüşlerinden, dinsel toplantılardan ve konsillerin etkilerinden ve kendi resmi eylemlerinden hareket ettiğim zaman, tam anlamıyla, söz konusu yaşam ve ölümler, bugün herhangi bir kimsenin deneyiminin oldukça ötesinde olan bu gibi patlak veren dinsel bir iktidar sürecini görürüm. Ama onu yeniden canlandırabilirim. Kendimi koşullara uydurabilirim; onları dinsel duyarlılığın olağandışı bir gelişimine karşı zorlayabilirim. Manastır yaşamında, daima başka dünyaya yönelme işinde, manastır ruhunun bakışıyla sabitlenmiş gizlilikle, bir iletişim yöntemi görürüm. Teolojik tartışmalar içsel deneyim problemleri olur. Sayısız anlamıyla dünyaya yayılmış olan ruhban sınıfından olmayan manastırlarda nasıl şekil aldığı -din dersleri, günah çıkarmalar, rahleler, yazınsal yapıtlar, konsiller ve dinsel hareketlerin Gizli Kilise ve Evrensel Papazlık öğretisinden nasıl ayrıldığı ve seküler yaşamda kişisel özgürleşmesiyle nasıl ilişkili olduğunu, belirtmediğimiz türden sert mücadelelerle kilisenin muhalefetine karşı nasıl sürdürüldüğünü ve bunun, keşişlerin hücrelerinin ıssızlığında nasıl başarılı olduğunu şimdi anlıyorum. Hatta, bir güç olarak hristiyanlık, ailedeki, işteki, politikadaki yaşamı şekillendirir; bu, Hans Sachs ve Dürer'in kişiliklerindeki yeni güçtür -bu da, oradaki ve yeni çalışmanın yapıldığı kentlerdeki ve her yerdeki *Zeitgeist*'i (Çağın Tini'ni/Zamanın Ruhunu) değiştirir. Kendini hareketin başına koyan Luther gibi, evrensel olan insan ve dinsel alan arasındaki ve dinin tarihsel yapısı ve Luther'in kendi bireyselliği arasındaki bir bağlantının sonucu olarak onun gelişmesini yeniden yaşayabiliriz. Bu yüzden bu süreç insanların yaşamındaki genişleten erken reformasyon dönemindeki arkadaşlarında ve onda dinsel bir dünyayı bize açar. Kendi doğasıyla sınırlanmış insan, başka yaşam yollarını imgeleyerek deneyimleyebilir. Koşullar tarafından kısıtlanan insan için, henüz, asla ulaşmayı hayal edemediği, bilinmeyen güzellikler ve yaşam alanları ortaya çıkar. Çok genel bir yolla ifade edilen yaşam ilişkileriyle belirlenen ve sınırlanan insan, yalnız sanatla özgürleşmez, bu sıkça söylenir, fakat tarihin anlaşılmasıyla da özgürleşir. Ve, en son düşüşleri gözden kaçırılan tarihin bu etkisi, tarihsel bilincin gelişmesi olarak yükselir ve derinleşir.

6- *Tefsir ve Yorumlama*²²: Açıkçası, yeniden yaratma ve geçmişin olaylarının yeniden üretilmesinin ya da bunların dolaysız deneyiminin dışında nasıl olduğu bize gösterir ki, anlama kişisel bir armağana bağlıdır. Fakat anlama anlamlı ve sürekli bir modayla tarihsel bilginin temelinde yatar, bu kişisel armağan tarihsel bilinçliliğin gelişmesiyle gelişen bir tekniğe sahiptir. Bu gelişme, aslında, daima, yeniden incelenildikleri yolla, anlamanın önünde bulunan değişmez yaşam ifadelerine bağlıdır. Değişmez yaşam ifadelerinin sistematik anlamını Eregesis (Tefsir) olarak adlandıracağız. Sonra, tinsel

²² Auslegung oder Interpretation.

yaşam, sadece, tamamen ve yaratıcı olarak, yani sözel olarak, ifade edildiğinde nesnel olarak anlaşılabilir varlığın gücüdür; böylece tefsirin görevi insanların yazılı kayıtlarını yorumlamaktır. Bu sanat filolojinin temelidir; bu sanat bilimi hermeneutiktir.

Bu tür yazılı kayıtların eleştirisi ve tefsiri arasındaki içsel bağlantı bir zorunluluktur. Eleştiricilik, resmi dokümanları ve davranışları ve popüler gelenek soruşturmasını içeren doğru okumaları yerleştirmekle tefsir problemlerini çözmeye yardım ederek gelişir. Tefsir ve eleştiricilik, tarihsel seyirleri içerisinde, tekrar tekrar, loğa bilimlerinin sürekli olarak deneysel teknikleri arıttıkları türden problemlerin çözümü için yeni teknikler geliştirirler. Bu tekniklerin bir filologlar ve tarihçiler kuşağından bir başkasına geçişi, öncelikli olarak, büyük virtüözlerin ve onların öğrenme tekniklerinin kişisel etkisine bağlıdır. Doğa bilimlerinde, filolojide olduğu kadar kişisel etkenlerle koşullanmış olma yoktur. Hermeneutik, sistematize olmayı başardığında, bütün alanlar için genel yöntemsel kurallar yerleştirmeye çalıştığı tarihsel aşamaya geçer. Bu kurallarla, kurallara bağlı bir etkinlik olarak kavranan sanatsal yaratma kuramları uygunluk içindedir. Almanya'da tarihsel bilinçliliğin büyük başlangıç periyodunda, bu hermeneutik metodoloji, yeni ve daha derin anlamının Fichte tarafından bir teknik olan entelektüel yaratıların incelenmesiyle temellendirildiği ve Schlegel'in Eleştiricilik Bilimi taslağında kurmaya çalıştığı, Frederic Schlegel, Schleiermacher ve Boeckh'in felsefi idealizmiyle, yeni bir zemin üzerine yerleşti.

Schleiermacher'ın bir yazarı kendini anlamasından daha iyi anlamayı olanaklı kılan cesur bakışı bu yeni gözleme dayanır. Bu paradoks psikolojik açıklamaya elverişli bir hakikati içerir.

Bugün hermeneutik, tin bilimlerine yeni ve önemli bir görev veren bir bağlama uygulanır. Bu, daima, tarihsel şüphecilik ve öznel istemeye karşı anlamının kesinliğini savunur; ilk olarak allegorik yorumlara saldırdığından, sonra Trent Konsülü'nün kuşku-culuğuna karşı İncil'in büyük protestan aslı kavrayışlılık ögesini kantladığından ve daha sonra Schelegel, Schleiermacher ve Boeckh tarafından teorik olarak güvence altına alınan geleceğe ilerleyişinin kesinliği yüzünden. Şimdi hermeneutik, genel epistemolojik problemlerle, tarihsel dünyanın bilgisinin olanaklarını, onun etkilerini keşfetme yöntemini belirlemek için ilgilenmelidir. Anlamının temel anlamı bu yüzden açık olmalıdır; ve şimdi mantıksal biçiminin temeli üzerinde onun genel geçerliliğini belirlemeliyiz.

Bir gerçeklik algısı olan deneyimin doğasında, tin bilimlerindeki ifadelerin doğru i-geriğinin belirlenmesi için, bir çıkış noktası bulmalıyız. Bir deneyim, sadece, ilk bilinçli düşünme formlarındaki farkındalığı uyardığı zaman, deneyimde içeren bağlantılar gözden kaçmaz. Tutarsız düşünmek deneyimde içeren şeyi temsil eder. Anlama olarak karakterize edilen her bir deneyimde, anlama, öncelikli olarak, ifadenin ifade ettiği şeyle ilişkisi üzerine temellenir. Bu ilişki her zaman onun biricikliğinde/teklüğünde deneyimlenebilir. Ve, sadece, yaşam ifadelerini yorumlayarak deneyimin dar döngüsünün dışına çıkabildiğimiz gibi, tin bilimlerinin oluşumu için anlamının değerinin ne olduğunu kolayca görebiliriz. Fakat, aynı derecede, bu anlamın, sadece, yalın bir düşünce oluşumu olarak görünmediği açıktır. Yerini değiştirme, yeniden oluşturma ve yeniden yaşama, bu olgular bu işleyişte etkin olarak tinsel yaşamın bütünlüğüne işaret eder. Bu bütünlüğün kendisi, yalnızca verilmiş bir durumdaki bütün tinsel gerçekliğin bir algısı olan deneyimle ilgilidir. Böylece her anlamada kendisi irrasyonel olan yaşam gibi irrasyonel bir şey vardır: bir mantıksal formülasyonda bütünüyle temsil edilmeye yeteneksiz bir şey. Böyle bir sonuç, bütünüyle öznel kesinlik yüzünden, bu yeniden

yaşamada yer alan, anlama sürecinin onunla varolduğu akıl yürütmenin mantıksal geçerliliğinin herhangi bir incelenmesiyle kurulamaz. Bunlar anlamanın mantıksal ele alınışının doğal sınırlarıdır.

Her bir bilim dalı için yasalar ve düşünme formları olduğunu, ve onların metodolojik olarak kendi gerçeklik algılarıyla ilişkili olduklarını gördüğümüz zaman, hiçbir bakımdan doğal bilimlerin bunlarla benzerliğinin olmadığı araştırma yöntemlerini görmeye başlamalıyız. Bununla birlikte bu yöntemler, yaşam ifadeleri ve onlarla ifade edilen içsel gerçeklik arasındaki ilişkilere dayanır.

Kendileri tinsel bir anlama sürecinden ayıran ilk ögeler, sadece, bir eserin okuyucusunu, geçmişten, yabancı bir ülkeden ya da benzer olmayan bir dilden, yazarın zamanı ve çevresinden bir okuyucu konumuna yerleştiren, gramatik ve tarihsel ön hazırlıklardır.

Anlamanın ilk biçimlerinde, tinsel bir gerçekliğin, kendisini, bir ilişkili yaşam ifadeleri dizisinde ifade ettiği bir örnekler çokluğundan, bu ilişkilerin, aynı ilişkilerin daha sonraki bir durumda savunulacağını gösterdiğini çıkarabiliriz. Aynı düşüncenin, sözcüklerin, jestlerin ve eylemlerin yinelenmesinden aynı sonuçlar çıkarılır. Biz, kendisi aracılığıyla anlaşılabilir böyle küçük bir modelin nasıl değerlendirildiğini, çabucak inceleyebiliriz. Aslında, gördüğümüz gibi, yaşam ifadeleri bizim için, aynı zamanda, genel bir şeyin temsilleridir. Biz sadece onları eylem ve jestler altında sınıflandırabildiğimiz ölçüde, sonuçları ya da dilsel kullanım kalıplarını çıkarabiliriz. Tekil örneklerden tekil örneklerle akıl yürüterek, bireysel temsil edilme ve genel tür arasında bir ilişki, daima bulunur. Ve bu ilişki yeni bir durum hakkındaki sonuçları, ilişkili yaşam ifadeleri ve onların ifade ettikleri arasındaki ilişkinin temeli üzerine değil, fakat daha çok bireysel durumla ilgili olguları analojik bir akıl yürütme işleminin temelinden çıkardığımız zaman daha açık olur. Böylece biz, bu bağlantı başka bir durumda sunulduğunda, henüz gözlenmemiş kişisel özelliğin gösterilmiş de olacağı ayırt edici kişisel özelliği, verilmiş olayların varolma biçimindeki özgül karakterler ve nitelikler arasındaki düzenli bağlantıdan çıkarabiliriz. Bu akıl yürütme temeli üzerine biz, yeni keşfedilmiş bir dinsel metni doğru bir şekilde göncelleyebiliriz ya da mistik kardeşliğin onu görünür kılmalarını sağlayabiliriz. Fakat böyle bir akıl yürütmede, daima, herhangi bir yapıdaki farklı konular, birbirleriyle bağlantılı olduğu için, diğerlerini pekiştirecek şekilde, belirli bir durumlar dizisinden sonuçlar çıkarma eğilimi vardır. Analojiyle akıl yürütme, yeni durumlara uyduğu zaman, bir tümevarımla akıl yürütme türü olur. Anlama işleminde, bu iki akıl yürütme biçimi arasındaki ayrım, sadece sınırlanmış bir geçerliliğe sahiptir ve genel olarak, bir kimse sadece yeni durumun olması ihtimalinin kesin bir sınırlanmış derecesiyle doğruya sahip olur. Olasılık derecesi, onunla ilgili genel kuralların verilmediği bir şeydir; bu, sadece, bağlama değer biçmek olabilir. Bu, bu değer biçmede kurallar keşfeden tin bilimlerinin mantığının görevidir.

Böylece, anlama süreci, burada oluşturulduğu gibi, bir tümevarım türü olarak anlaşılmalıdır. Ve bu tümevarım, genel bir yasanın bitmemiş bir örnekler dizisinden çıkarıldığı sınıfa ait değildir; fakat, daha çok, içinde bir yapı, düzenli bir sistemin inşa edildiği ayrı örneklerin birlikte toplandığı bir yapıdır. Bu tür tümevarım, tin bilimlerine ve doğal bilimlere ortaktır: Kepler böyle bir tümevarım işlemiyle Mars'ın ekliptik yörüngesini keşfetti. Ve, gözlemler ve hesaplamalardan basit bir matematiksel düzenliliği çıkaran geometrik bir yapıyı zorla kabul ettiği için, herhangi bir anlama süreci soruşturması, onların anlamını açığa vuran bireyi ve bütün bireysel unsurların anlamını oluşturan

yapıyı vermelidir. Verilmiş olan, anlamı sadece kısmi olarak belirlenmiş olan sözcüklerin bir ardarda gelmesidir; onun anlamı değişebilir. Sözcüklerin potansiyel anlamı, belli sınırlar içinde, sayıca çoktur; böylece, anlamın belirlenmemişliği cümlenin oluşumuyla açıklığa kavuşmuş olarak açık kılınır. Bu nedenle, çalışmanın farklı kısımlarının anlamı farklı yorumlara açıktır; onun anlamı bütünden hareketle yorum anmalıdır.

Çeviren: Metin BECERMEN